

לת"ח. גם שא נא עיניך וראה כאשר הגשמיות מושאלות להקב"ה לשבר האוזן כאשר הזכיר עיני ה' דורש אותה²⁵⁹ פי' השגחתו. והידים מושאלות למלאכה שנאמר²⁶⁰ ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, והרגלים לסיבוב ולשמירה וה' הולך לפניו²⁶¹ ענני כבוד קבלו החצים²⁶² והיו ישראל נשמרים, גם עיניו כיונים רוחצות בחלב²⁶³ תרגום עינוהי מסתכלין תדירא על ירושלם לאוטבא לה ולברכא לה מרישא דשתא ועד סופא דשתא כיונין דקימין ומסתכלין על מפקנות מיא בגין זכותא דיתבי סנהדרין דעסקין באורייתא ומנהרין ית דינא למהוי שעיע כחלב ויתבין בבית מדרשא ומעינין בדינא עד דגמרין לזכאה ולחיבא וד"ל ודו"ק.

סליק תולדות, שבח לאל יודע עתידות²⁶⁴.

אוצר החכמה

פרשת ויצא

וידר יעקב נדר וכו' (כח. כ)

רבים מתמיהים תמהונות¹ איך שייך להיות נודר על תנאי כפרט לגבי מעשר מה חידוש שיתן לו הקב"ה עשרה והוא יפריש אחד ממנו, או יאמר שאם לא יעשה לו הקב"ה כל הטובות אשר התנה משום הא לא יפריש מעשר², וכפי אשר נזכרתי בילדותי שמעתי מאבא מורי מוהר"ר אהרן לוריא ז"ל על הדרך אשר אבאר, אכן הנני מרחיב ומוסיף ביאור³ למשכיל. ואקדים לך שלשון עשר אעשרנו⁴ בכאן צריכין אנחנו לדרוש, שכבר דרשו רז"ל⁵ עשר תעשר⁶ בשביל שתתעשר, והתרגום תרגם חד מן עשרה אפרישינה קדמך, וכבר דרשו רז"ל בפרק נערה בכתובות⁷ למדנו מכאן שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, כי ר"ל עשר אעשרנו שתי מעשרות. ולפי זה היה [לן] כנ"ל לומר אחמשנו לך. גם אין לפרש כמו עשר אעשרנו ב' מעשרות מעשר דגן ומעשר בהמה כמו שדורש⁸ גבי עשר תעשר⁹ ומביא בסמ"ג בסימן רי"ב, חדא שכבר אמר וכל אשר תתן לי. ועוד הרי מעשר דגן אינו שייך להביא למזבח כאשר סומך להקריב על האבן אשר שם מצבה. אלא הפי' בכאן שהנדר שהוא עצמו יקריב ויהיה הגון לכהונה.

ועוד יש תימא מתיישבת זה איך... אחר נדרו בשש שנים שעבד בצאן לבן ונולדו לו הרבה מה עשה עם מעשר בהמה... שני ולא שלחם לא"י ליד שם ועבר או ליד אביו

259 עי' דברים יא, יב. 260 ישעי' מח, יג. 261 שמות יג, כא. 262 שמות יד, יט, וברש"י שם. 263 שה"ש ה, יב. 264 מכת"י 8א ובכת"י ש. סליק פרשת תולדות יצחק, אל יעביר מישחק יצחק ויבא ובכת"י ג.י.ג. סליק פרשת תולדות תהלה לאל עושה נפלאות גדולות.

1 עי' מזרחי כאן, ובספר אמרי שפר. 2 נראה ביאור הקושיא מכיון דעל כל הטובות שהי' ליעקב עד אז הי' חייב לתת מעשר א"כ מה שייך להתנות שאם יוסיף לו יתן מעשר מכיון שבין כך הוא מחוייב מכבר לעשר. 3 ביאור יונעם למשכיל בש.י.ג. 4 פסוק כב. 5 שבת קיט, א. 6 דברים יד, כב. 7 ג, א. 8 ר"ה ת, א. 9 דברים יד, כב.

להקריב אותן. ואפילו אם הלכה כר' עקיבא שמעשר בהמה בחוצה לארץ אינם ראויים להקריב בא"י בתורת מעשר¹⁰, מ"מ (ש)קדושים הם וראויים למזבח בתורת נדבה. אלא ודאי מאחר שעיקר הנדר שיפריש הוא בעצמו וגילה במה שאמר¹¹ ושבתי בשלום אל בית אבי, ע"כ לא נתחייב עד שחזור לבית אביו, ומשתבע הקב"ה קום עלה בית אל¹² וקיים נדריך ושהא בהליכתו יותר מג' רגלים נענש במעשה דינה¹³.

ומכאן ראוי ללמוד כשנודר אדם איזו צדקה והגבאי יודע, שאינו עובר עד שיתבענו הגבאי ויאחר אח"כ ג' רגלים.

גם על דרך זה עשה גדעון שנס¹⁴...הקב"ה לעשות לו נס על הטל לא היה מסופק שיש להושיע ברב או במעט דאל"כ היה עובר על לא תנסו את ה',¹⁵ אמנם מאחר שגדעון לא הורגל (ב)נבואה או בשליחות המלאכים והיה מסופק אם הוא ראוי שהקב"ה יתראה לו והדברים מוכיחים שאתה מדבר עמדי והנסיון... זה אינו רק... נסיון כמו שמבואר בתהילים¹⁶ היוכלו לתת וגו' היערוך שלחן במדבר פי' שהיו מסופקים ביכולת הש"י. והבן.

לכן צריך אני לפרש שנקט לשון זה שאמר אני בעצמי אקריב המעשר על זה האבן ולא ע"י אחר, כי העבודה בבכורות וזה היה עיקר תנאו שהיה מסופק במה שהגיעו אם היה חלום, ודברי חלומות אינם מעלים ואינם מורידים¹⁷ ושמא שוא ידבר¹⁸, או אם הוא מראה הנבואה שבא ג"כ בנפול תרדימה על האנשים. ולא נתברר ובידוע במה שקנה הבכורה מאחיו אם הוא יועיל לגבי הקב"ה, כמו שאי אפשר עתה שימכור הכהן את כהונתו לאיש זר ויהיה כשר לעבודה ולא היה רשאי להקריב קרבנו בעצמו. ע"כ אמר אם יתאמתו הדברים כמו שהגיעו אלי אז רואה אני שהשרה הקב"ה שכינתו עלי והיה מראה נבואה הנראה ומאז ראוי אני וחביב לפני הקב"ה. מ"מ פשיטא שיקיים מצות מעשר אכן איני רשאי להקריבו. וזה שכוון לומר¹⁹ והיה ה' לי לאלקים. פי' לי יותר מזולתי מאחר שהשרה שכינתו עלי, כמו שנאמר²⁰ ונפלינו אני ועמך מכל העם שלא ישרה שכינתו על שאר האומות כמו שפירש"י שם.

עוד נ"ל שזה אם יהיה אלקים עמדי, אינו ר"ל תנאי רק²¹ אשר יהיה אלקים עמדי, וכן אם כסף תלוה²² שהוא משמש בלשון כאשר, וכן בפ' שופטים²³ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש על השלש, ואותו ר"ל כאשר אבל לא על דרך ספק.

או כלך לדרך זה אם יהיה אלקים עמדי ושמרני אז בטחתי שיקבלו קרבנותי. ועל דרך זה מבואר בספר איוב²⁴ במענה אליפז, ותשא אל אלוהה פניך תעתיר אליו וישמעך ונדרך תשלם, פירש"י מובטח אתה שירצו קרבנות תשלומי נדריך, ע"כ משמע אם אינך

10 בכורות נג, א. 11 פסוק כא. 12 להלן לה, א. 13 תנחומא וישלח כב, ב"ר פפ"א, ב.
14 שופטים ו, לו. 15 דברים ו, טז. 16 היוכל אל לערוך שלחן, במדבר עח, יט. 17 גיטין נב, א.
18 זכריה י, ב. 19 פסוק כא. 20 שמות לג, טז. 21 כמו כאשר יהיה בפ"ש.ג.
22 שמות כב, כד. 23 דברים יט, ח. 24 איוב כב, כו.

בטוח שיקבל ברצון אז יאחר מלשלם עד שירצה בורא שתהיה השעה שוחקת לו שיראה לו הקב"ה פנים שוחקות. וליכא בנביאים ובכתובים דלא רמיזי באורייתא²⁵. גם בספר תהילים²⁶ במזמור לאסף זבח לאלקים תודה ושלם לעליון נדריך, פירש"י²⁷ שישלם הנדרים כשיודע שיתקבלו ברצון אחר התשובה. ולפי זה טוב למתענין שיתוודו קודם התענית בערב קודם או בבקר במקום קרבן.

אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה (כט, יח)

פרש"י אם היה אומר רחל שמא יקח רחל מן השוק, ואם יאמר רחל בתך שמא יחליף שם לאה ויקרא אותה רחל. וא"כ יאמר בתך הקטנה לבדה. וא"ת שיש לו בנות קטנות יותר כמו זלפה ובלהה א"כ עדיין מה הועיל, שמא יחליף שם אחת מן הקטנות ויקראו אותה רחל.

ונ"ל שודאי לא היו לו בנות קטנות יותר¹ שנקראו בנות, כי זלפה ובלהה נקראו שפחות, אכן אם היה אומר בתך הקטנה ולא אמר רחל היה ירא שמא יחליף שם לאה ויקרא אותה קטנה, ויותר יש לחוש שמא יחליף שם לאה לבדה ממה שפירש שהיה צריך להחליף שם רחל ולא. ואפילו אם נאמר שאין לפחד שלא נמצא שם בעולם שהיא קטנה, אין זה² נפלא שהרבה שמות היה להם שלא נמצא עוד זולתם במקרא. ותראה שמצינו בתלמוד³ רב קטינא. גם ראוי לאשה לקרא⁴ קטנה. וכן הדומה בעיני על מעשה דנעמן שנאמר⁵ נערה קטנה ואיתא במסכת סוטה⁶ קטנה היא ונערה אלא ר"ל מן נעורין, ואם נמצא שקורין נערה על שם העיר ה"ה אין רחוק שיקרא אדם בתו הקטנה על שם שנולדה בקטנותה, או⁷ על שם אמה או על שם שהיא קטנה באיבריה. אחרי כותבי נמלכתי שאיני צריך לזה כי נמצא בדברי הימים⁸ במשפחת יהודא של אבי תקועה היה לו שתי נשים חלוא ונערה, א"כ גם ראוי לקרא לבתו הקטנה קטנה על שם קטנותה⁹. עוד תמצא בספר עזרא¹⁰ מאותם שעלו מבבל תחילה ומבני עזגר יוחנן בן הקטן. ונ"ל שאביו שמו קטן שאם לא כן¹¹ לשמוט רש"י מלפרש. וכן בפרשת נח¹² שם (השני) [אחיו] יקטן. גם¹²* בזה יתיישב תמהון איך בא יעקב אל לאה מאחר ששנואה היא לו¹³ וא"כ יהיו בניו בני שנואה¹⁴. ור"ו ששנואה היא לו, אלא הפירוש שקירוב דעתו יותר לרחל מלאה ומ"מ אוהב היה ללאה. והמקרא מסייע שנאמר¹⁵ ויאהב גם את רחל מלאה, הרי מבואר שאוהב לאה היה ולרחל ביותר... פי' יודעין ומכירין לשון הקודש גם מוכרח, שלא אמרה ויאהב רחל מלאה, אלא אמר ויאהב גם רחל אמנם יותר מלאה והבן כי טוב וישר הוא.

25 תענית ט, א. 26 נ, יד. 27 לשון רש"י: התודה על מעשיך ושוב אלי, זהו זבח שאני חפץ בו ואח"כ שלם לעליון נדריך כי אז יתקבלו לרצון.

1 הנקראות ש.ג. 2 חידוש ש. 3 ברכות נט, א, ועוד. 4 לקרא לאשה ש.ג. 5 מ"ב, ה, ב. 6 מו, ב, וא"ר פדת קטנה דמן נעורין כן הוא בגמ' שם. 7 או בקטנות אמה ש.ג. 8 דברי הימים א, ד, ה, ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלוא ונערה. 9 או שנולדה בקטנות ג. 10 ח, יב. 11 כן לא לשמוט בש.ג. 12 נח י, כה. ושם אחיו יקטן. *12 הג"ה בכת"י ש. 13 ע"י פ כט. לג. 14 ע"י נדרים כ, ב. 15 כט. ל.

הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה (כט, כא)

רש"י¹⁶ דחוק לפרש שבטים כו'. ולא אמרו נתקרה דעתי שאמרו^{16*} הכל יודעים למה כלה נכנסת לחופה וכל המנבל פיו כו'. וא"כ היה לו לומר אכניסנה לחופה כו'. וכן גבי לאה שאמרה¹⁷ אלי תבא ח"ו שנבלה פיה. אלא שם פי' אלי תבא ואאכילך ואשקך כיוצא בזה וממילא מתוך חבוב יפקידנה. ובכאן אמר מאז מלאו יומי פי' מאחר שקיימתי התנאי ועבדתיך ו' שנים הרי את מקודשת ע"מ שאתן לך מאתים וזו אינה מקודשת עד שיתן. ויש אמוראים בגמרא חולק' ואו' שהיא מקודשת מעכשיו והוא יתן¹⁸, א"כ גם יעקב היתה רחל מקודשת לו מעכשיו והיה אסור ליכנס בבית לבן שאסור לאדם ליחד עם ארוסתו בבית חמיו¹⁹, אז אכניסנה לחופה ש... בתנאי לבא וליחד עמה. וסמך לדבר שלא היה רשאי לבא לבית כל אותן שבע שנים שאו²⁰ אכלני חורב וכו' שהוצרך להיות יום ולילה בשדה. ומאז נגמרה עבודתו הרי היא מקודשת לו והיינו ארוסתו ואסור להיות עמה ע"כ (ויקח) אכניסנה לחופה, ואז מותר לי לבא אליה פי' ליחד עמה בבית אביה. והבן כט"ה.

ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי (כט, לב)

וגבי שמעון אמרה²¹ כי שמע ה' כי שנואה אנכי וכו'. וקשיא והלא ראה גדולה משמיעה²² ואיך יתכן לומר שמיעה אחר ראי'. וקשיא גדולה היא. ונ"ל כי מתחילה היה תלונת לאה שלקח יעקב רחל עליה והוציא(וה) בלשון עינוי. וראייה לזה שאמר לבן²³ אם תענה את בנותי, והפי' לומר אם תקח עוד נשים עליהן, גם נאמר²⁴ וירא ה' את עניינו זו פרישות דרך ארץ²⁵ ועל זה ראוי לומר ראה ה' בלשון בני אדם שהיה במפורסם. ואח"כ היתה תלונת לאה שהיה ליעקב קירוב הדעת וחיבה לרחל יותר (מאליה)²⁶ וזה אינו במפורסם רק באומד הדעת וע"כ אמרה כי שמע ה' כו' והבן²⁷.

ותרא רחל כי לא ילדה (ל, א)

יש¹ ליתן על לב זה שנאמר ותרא רחל כי לא ילדה, במה ראתה הלא עדיין לא שהתה י' שנים^{1*}, וכמעט לפי קטנותה לימים ראוי היה ללאה שתלד קודם שהיתה גדולה בשנים. קשיא.

אלי תבא כי שכור שכרתיך (ל, טז)

רבים טועים לומר שתבעה בפה ביאה ממש לאה מיעקב. וטעות היא בידם כי חלילה שתעזו אימנו לאה כך². ועוד לבטל גזירות ורצון³ בוראה שנתקללה חוה ואל

16 הג"ה בכ"י ש. 16* שבת לג, א. 17 ל, טז. 18 קידושין ס, א. 19 כתובות יב, א. 20 לא, מ. 21 פסוק לג. 22 ר"ה כה, ב, "לא תהא שמיעה גדולה מראייה". 23 להלן לא, ג. 24 דברים כו, ז. 25 יומא עד, ב. 26 ממנה בכ"י ש. 27 והבן כי טוב הוא בש.ג. 1 הג"ה בכ"י ש. ובכ"י ג. ובכ"י פ. 1* ע"י יבמות סד, א. 2 כל בש.ג. 3 ורצון קונה שנתקללה בש.ג.

אישך תשוקתך והוא ימשול בך⁴, וכן איתא סוף מסכת עירובין⁵ שזכתה (ויצתה) [לאה ויצא ממנה] יששכר שיודע בינה לעיתים⁶. אלא כך הפי' שרצתה כנגדו לבא לאהל שלה להיות משמשת לו ברחיצתו ובסיכת פניו ידיו ורגליו ומוזיגת כוס והצעת המיטה, וממילא יבוא חיבתו ותשוקתו יתעורר כנגדה וימצא מין (מצא) את מינה במחשבה טהורה ויוציא פרי למינהו. וכן הוזהרו⁷ כל איש ואיש שלא יזקק עם אשתו כי אם היא התרצה קודם. גם אמרו⁸ שכל אשה תרצה את בעלה בדברי חיבה⁹ הוי ליה בנים כיששכר, ולמדנו מתרנגול כמו שדורש שם⁶ ר' יוחנן אלמלא לא ניתנה תורה למדנו דרך ארץ מתרנגול¹⁰ ועריות מיונה וגזל מנמלה וצניעות מחתול. ואוסיף או גמילות חסדים מהחסידיה שעושה חסד עם חברותיה¹¹ כמו שפירש"י¹² ואיני יודע מה פירושו. ויש להאריך בכאן שנתקיימו בכל אשה העשרה קללות בעצמן כמו שמבואר שם סוף מס' עירובין.

וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו (ל"א, ד)

מכאן יש ראייה שאין אדם רשאי להוציא את אשתו ממדינה למדינה¹ כי אם ברשותה, ואפילו מנוה רעה לנוה יפה², ומה שלא מצינו שנטל אברהם רשות³ כשיצא מאור כשדים, היינו לפי שהיה על פי הדיבור לדור בארץ כנען באומרו⁴ ואעשך לגוי גדול, אבל כאן אי אתה זוכה לבנים⁵, אבל כאן לא אמר ליעקב אלא שילך⁶ לבית אל וישלם נדריו⁷ והיה יכול לשוב, על כן נטל רשות. וצ"ע כי ההולך מחוצה לארץ לארץ ישראל כופין את אשתו א"כ לא היה צריך ליטול רשות. ונוכל לומר שלא נתפרסם אצל ההמון קדושת א"י ומפני תערומות נטל רשות ואם לא היו רוצות מ"מ היו עולה.

ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו כו' (ל"א, יז)

פירש"י הקדים יעקב הזכרים לנקיבות, ועשו הנקיבות לזכרים שנאמר⁸ ויקח עשו את נשיו ואת בניו עכ"ל. גם גבי מעבור יבוק⁹ הקדים (הזכרים לנקיבות). [יעקב נקיבות לזכרים שנאמר ויקח את שתי נשיו כו' ואת אחד עשר ילדיו]¹⁰. תימא מה ר"ל רש"י אם הקשה הקושיא איה התירוצ. ואם כוונת רש"י לספר בגנות עשו מה נאמר גבי משה שנאמר¹¹ ויקח משה את אשתו ואת בניו. ונ"ל שרש"י אינה מקשה שום קושיא רק אומר בניחותא העיר אותנו מה שאמרו¹² אין אשה אלא ליזפי להצילו מן החטא וזה (היתה) [היה] כוונת משה ועשו. ואם תפרש שזה לגנאי¹³ נוכל ליישב¹⁴ שהקדים משה אשתו לפי שהיה לה קטן שצריך לאמו והוצרך לשים אשתו תחילה על החמור ולשים בן בחיקה אח"כ¹⁵.

4 לעיל ג, טז. 5 ק, ב. 6 ע"פ דה"א, יב, לג. 7 עירובין ק, ב. 8 אם ירצה את אשתו קודם ב.ש.ג. 9 קודם המעשה ב.ש. 10 צניעות מפרדה ב.ש.ג. 11 לך במעשר מחסידה ש.ג. 12 ויקרא יא, יט.
1 ב.ש.ג. למדינה אחרת. 2 כתובות קי, ב. 3 ב.ש.ג. משרה. 4 לעיל יב, ב. 5 לשון רש"י שם. 6 שישוב ב.ש.ג. 7 וישוב אח"כ מ"מ נטל רשות ש. 8 להלן לב, כב. 9 להלן לב, כג. 10 ב.ש.ג. 11 שמות ד, כ. 12 אין אשה אלא לבנים אין אשה אלא ליזפי ש. תענית לא, א. 13 עשו ש.ג. 14 בכבוד משה. 15 ודו"ק בכ"י פ.

השומר לך פן תדבר עם יעקב משוב עד רע (לא, כד)

פרש"י¹⁶ שטובתן של רשעים רע אצל צדיקים. פירוש פרק מצות חליצה^{16*} דלמא מדבר ליה שם ע"ז. ובזה יתיישב מה ראה לבן לומר ליעקב כן ושיחשוב עצמו רשע. אמנם נוכל לומר שאומר מאחר שזלזל וגנב ע"ז שלך אל תברכהו בשם ע"ז שלך שלא תחול ע"ז עליו שאינו ראוי לכך.

ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי (לא, לא) קשה כאן קושיא גדולה אחר [ה]דקדוק וזה כי (היה) ערעור לבן על יעקב לא היה טענות מצד הדין אמנם מצד (הנכון) [הנכון] מבעלי מדות טובות ערער עליו, כמו שאמרו רז"ל¹⁷ בכמה מקומות [שאם] אין הדין עם התובע אין לו עליו אלא תרעומות. ובכאן התרעם עליו שהעביר עליו השורה שנהג עמו כבר באהבה וריעות כחותן עם חתניו ולא מצא בו דבר רע ולא היה ראוי ונכון לו להסתיר ממנו עניינו כמפני שונא, או כאילו היה נכרי ואין שיתוף אהבה ביניהם, ולפי זה תימא גדולה¹⁸ תשובת יעקב שהוסיף לקנתרו ואמר כי ידעתי [יראתי] פן תגזול, וזו קשה מן הראשונים(ים)[ות]¹⁹ ולחושבו לגזול ולא ביאר לו טעם למה. וטוב ונאה הוא לאיש²⁰ יעקב שהיה לו לשתוק והיה לו לומר לא ידעתי כי טרוד הייתי, אם מפני הנחיצה נכסוף²¹ ולהראות את עצמו כמתנצל להוציא מלב חבירו שלא יקפיד עליו כי כן ראוי לכל בעל נפש²². ובודאי קושיא עצומה לבעל השכל. ועוד מה ראה יעקב לסוף י"ד שנים ליטול מלבן רשות, ואמר²³ תנה את נשי ואת ילדי ולא היה ירא שמא יגזול²⁴ ממנו שכבר יודע שהיה רמאי, וכאן הסתיר וירא שמא יגזול את בנותיו. וא"ת מאז נתעשר משלו ולכך ירא ממנו, א"כ היה לו לומר פן תגזול את ממוני. ועוד קשה שמתחילה אמר תנה את נשי ואת ילדי, א"כ יראה שהטיל ג"כ בילדים, ובכאן לא ירא רק מן הנשים, שלא אמר פן תגזול את בני. ועוד קושיא גדולה שנאמר²⁵ ויברך ה' אותך לרגלי, פירש"י²⁶ ברכו בבנים²⁷, ודחק להביא ראיה שכבר לא היה לו בנים, (ו)למה לא פירש"י בממון כמבואר²⁸ רחליך ועזיך לא שכלו. ונ"ל שכל עניינו של יעקב היה במשקל ובמידה, ואקדים לבאר לך במה יקרא איש עבד או שכיר, שהרי עבד דינו כשכיר הוא חוזר בחצי היום²⁹ ועבד ג"כ יוצא בגירעון כסף³⁰, ואין ספק כמו שיוכל אדם להשכיר פועל לחדש או לשנה כן יכול לקנות עבד לחדש או לשנה. ואומר³¹ כי נוטל שכרו קודם המלאכה הוא נקרא עבד, ושכיר או פועל אינו משתלם אלא לבסוף³², או מתחילה ועד סוף היות המלאכה חלוקה אחר כל שעה ושעה או קונטרס וקונטרס. ודין עבד חלוק שהוא עובד ביום ובלילה³³, ורבו מוסר לו

16 הג"ה בכ"י ש. 16* יבמות קג, ב. 17 ב"ב מט, א, ב"מ עט, א. 18 גדולה עניין תשובת
 19 הראשונות ג. 20 שלם כיעקב היותו שותק ג. 21 נכספתי ש. 22 והוא אדרבה מוסיף קנאה שנאה כפליים ב. 23 לעיל ל, כו. 24 את בנותיו ג. 25 ל,
 ל. 26 לעיל ל, כז, ד"ה נחשתי. 27 ע"י מזרחי שם בד"ה נחשתי. 28 להלן פסוק לח.
 29 ב"מ עז, א. 30 קידושין יד, ב. 31 ואומר לך כי כל ש. ג. 32 ב"מ ס"ה, א. 33 קידושין טו, א.

שפחה כנענית³⁴, והוולדות לבעל, וכנגדו כצאתו³⁵ מביתו של אדונו רבו חייב להעניקו³⁶ ומאותו המין שנתברך הבית בגללו, ואפילו למ"ד³⁶ אפילו לא נתברך הבית חייב הוא להעניקו. מודה שאם יתברך שמעניק לו מאותו המין.

ופקח עיניך וראה שאמר לבן ליעקב³⁷ בתחילה הגידה לי מה משכורתך שבא לקבלו בתורת שכיר, גם בסוף אחר י"ד שנה אמר³⁸ נקבה שכרך עלי הרי שקיבל עליו בתורת שכיר, וכן תשובת יעקב להיות רועה ולא אמר לשון עבד רק ארעה צאנך³⁹ וקבל שכרו מתחילה ועד סוף לפי התנאי. גם בתחילה ביקש יעקב להשכיר לעבדות באומר⁴⁰ אעבדך שבע שנים ברחל כו' והיה בדעתו ליתן לו⁴¹ תיכף, אך לא רצה באומר⁴² שבה עמדי פי' לשון עכבה כמו גבי אברהם⁴³ ובלעם⁴⁴. אך גבי רחל אמר⁴⁵ ונתנה לך גם את זאת תיכף קודם המלאכה בשכר שתהיה לעבד באומר⁴⁵ בעבודה אשר תעבוד עמדי עוד שבע שנים אחרות, וכך קיבל עליו יעקב העבדות שנאמר⁴⁶ ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות. ומאז כשמסר לו בלהה לשפחה⁴⁷ והוליד יעקב ממנה בנים היה מתיירא יעקב מערערו של לבן⁴⁸ שהשפחה מסורה לו כדין שרבו מוסר לו שפחה כנענית והוולדות יהיה לאדון גם השפחה תחזור לו כי אין קניין לעבד⁴⁹. ובפרט כי יש מקום לחלוק לאמר שלשם שפחה נתנה לו. והקדים ליטול רשות ואמר⁵⁰ תנה לשון מתנה שאפילו אם יאמר שהם שלו מן הדין ביקש ממנו דרך הענקה מאותו המין שנתברך על פי רש"י שנתברך בבנים. ועל זאת לא השיבו לבן הן או לאו רק שהסכים על דבריו שנתברך בגללו באומר⁵¹ נישתי ויברכני ה' בגלליך. א"כ תשובה זו היא מועלת אצל הבנים שנתרצה להעניקו, אמנם על הבנות לא השיב הן או לאו. וכזה כולי עלמא מודה במה שיש בידו שקונה בשתיקה⁵² ובהודאה⁵³ (שמתחילה מסרה לו בתורת שפחה לעניין הוולדות רק) בתורת אישות ונדוניה. על כן לבסוף כשראה יעקב שאין פני לבן עמו כתמול שלשום⁵⁴ וכבר נתברר אצלו שהנשים והילדים היה בדין שלו הלך בהסתתר ולא הזיק ליטול רשות עוד. וכשבא לבן וערער עליו שהסתיר ענינו בפניו וחשבו כנכרי וכאיש שאינו מבקש טובתו, השיבו כי אמרתי פן תגזול כו', ולא שאני מחשיבך כאלם או כגזול דאל"כ הייתי ירא ממך ביותר אך יראתי⁵⁵ שתטעה בדין השתיקה כהודאה דמיא. ולולי זה הנני מחשיבך לישר ונאמן שהרי משום בניי איננו ירא כי ידעתי שלא תחזור בהענקתך שנתרצית לי. גם בדין הוולדות שלי כי מה טעם אמרו הוולדות לבעל מפני שצריך לעבוד את רבו ביום ובלילה, וכבר טרחתי לעבודך ביום ובלילה באומר⁵⁶ אכלני חרב ביום וקרח בלילה כו' והבן. אכן על הבנות לא השבת כלום ובאולי תאמר

34 קידושין יד, ב. 35 בצאתו מבית אדונו בש.ג. 36 דברים טו, יד. קידושין יז, ב. 37 לעיל כט, טו. 38 לעיל ל, כח. 39 לעיל ל, לב. 40 לעיל כט, יח. 41 לו רחל תיכף בש.ג. 42 לעיל כט, יט. 43 לעיל כב, ה. 44 במדבר כב, יט. 45 לעיל כט, כז. 46 שם פסוק ל. 47 לעיל ט, ד. 48 בדין לומר שהשפחה מסורה לו כדין שרבו מוסר לו השפחה והוולדות בש.ג. 49 קידושין כג, ב. ושם לעבד בלא רבו. 50 לעיל ל, כו. 51 לעיל ל, כז. 52 ובהודאה דמיא בתורת אישות ונדוניה בש.ג. 53 יבמות פז, ב. 54 לא, ב. 55 יראתי שמא תטעה בש.ג. 56 לא, מ.

שמסרת לי לשם וולדות. וכשאמרתי לך תנה נשיי שתקת והדין הוא שהשתיקה כהוראה דמיא⁵³ ושמא תטעה בדין⁵⁷, ותבוא לגזול בניי וזה אינו גנאי שתטעה בדין שהרי גדולי עולם טועים בדין רק שלא⁵⁸ חשיכו לגזולן גמור מזיד, ומה שאומר בנותיך לשון רבים אם תרצה תפרשיהו אחת מבנותיך או תפרשיהו גם על רחל שיאמר שלא נתן לו רק השבע שנים כי בוודאי היה רגיל בו ברמאותו, ותדע שנראין דברים שאמר הנביא⁵⁹ ויעבד ישראל באשה, ר"ל רחל שנעשה עבד בשבילה, ובאשה שמר ר"ל, שומר הצאן נעשה שומר ר"ל⁶⁰ בלא"ה הרי שמקצת נעשה שכיר ובמקצת נעשה עבד, וראייה לפירושי שלבן היה מחזיק⁶⁰ בטומאתו, ר"ל שאמר⁶¹ והבנות בנותי והצאן צאני⁶², ומדקאמר הצאן צאני מן הדין על כרחך ר"ל שברמאות⁶³ לקח ממנו ובדין הם שלי גם על הבנות והבנים אמר גם הם מן הדין שלי כי⁶⁴ לא הסכים בסברת יעקב והבן⁶⁵. גם ראייה שהיה⁶⁵ חשש ערעור על בלהה שנאמר⁶⁶ ותהר בלהה ותלד ליעקב בן ולא נאמר שפחת רחל⁶⁷ נ"ל שהכתוב מעיד⁶⁸ שהיתה שפחת רחל בדין, אמנם מ"מ יש חשש ערעור או כלך לדרך זה שאמר יעקב ללבן שירא שמא יטעה בדין שמוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה להוליד וולדות ושמא לא ידע.

ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל (לא, ג)

רבים צוללין ומפלפלין לצייר האוהלים איך היו, ובחנם הוא, שבדברי הימים⁶⁹ פי' הפשט. ועיין שם אחר ויברך דוד את הש"י לעיני כל הקהל, ונאמר שם וזבחים לרוב לכל ישראל עיין שם מה שפירש"י שם.

ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה כו'... עד אלקי אברהם ואלקי נחור (לא, נא—ג)
צ"ע למה לא אמר אלקי בתואל. ובחנם (שבדברי הימים) שהרי כבר מת בתואל. ונ"ל שנתבייש להזכירו מאחר שבמפורסם רשע היה שרצה להמית אליעזר עבד אברהם בסם המות⁷⁰ ע"כ לא רצה לייחס אחריו. ומזה נוהגין לקרוא בן משומד אחר אבי אביו ולא באביו. אמנם יעקב לא רצה לישבע בשם אלקי אברהם שלא לזלזל אביו ונשבע בפחד יצחק אביו והבן, וכמו כן תצטרך לומר שיעקב אמר⁷¹ הידעתם את לבן בן נחור ולא אמר בן בתואל.

סליק פרשת ויצא אלהים צבאות מידי מעשה ידעה מקצה אל הקצה⁷².

57 וא"כ ג.ש. 58 יחשבו ש. 59 הושע יב, יג. 60 וי"ל בלאו הכי שמקצת ג.ש. 60 * [מחזור] ג.ש. 61 בסוף ג.ש. 62 לא, מג. 63 לקחת ממני ג.ש. 64 כי הסכים ש. 65 כט"ה ג.ש. 56 * [שחשש] ג.ש. 66 ל, ה. 67 כמו על גבי לאה והמופת שני' אח"כ ותהר עוד בלהה שפחת רחל ג.ש. 68 שהיתה השפחה בדין של רחל ג.ש. 69 דה"א, כט, כא. 70 לעיל כרינה וברש"י. וב"ר פ"ס, יב. 71 לעיל כט, ה. 72 מכת"י ש. ובכ"ג, חסלת פרשת ויצא. שבח לאל אשר מאתו תורה תצא. ויאיר עינינו בתורתו על כל... וזכינו לבא למחצה אמן. ובכ"פ, חסלת פרשת ויצא. שבח לאל אשר מאתו תורה תצא, ויאיר עינינו בתורתו על כל קוץ... וזכינו לבא למחצה אמן.